

the knowledge, skills and external resources for effective action in a particular life situation. It was revealed the features of the process, evaluation of results of education and the basic principles of the competency approach to the bachelors-defectologists' training. It was submitted the composition and content of the professional competencies which includes the unity of cognitive, performing and reflective components. It was found that the cognitive component includes a set of theoretical knowledge about the specifics of correctional and educational activity, as well as theoretical knowledge about the methods of professional work to ensure the effective integration and socialization of people with disabilities; the performing component includes the professional skills in the field of psycho-pedagogical study, correction of disorders, designing of the educational programs content, consultancy, children with developmental disabilities socialization; reflective component consists of the experience of the knowledge and skills application and evaluation during the professional activities. It was found that work with persons with restricted life and health abilities, with special needs requires certain personality qualities and values, which in turn have a significant impact on the performance of professional tasks. It was determined that the main means of competences formation are the competence-oriented lessons which are the integrated didactic unit of content, technology and monitoring of the bachelors-defectologists professional training quality. It was disclosed that the competence-oriented lesson includes content and learning technologies, teaching and evaluating of the students' training quality in the university educational process, which ensure the efficiency of students' professional competence formation. The competence-oriented lesson organizes the learning and cognitive, explorative, projecting, professional bachelors-defectologists' activity.

Key words: reform; expertise; competence; competence-based approach, professional competences; bachelors, special (defectological) education; cognitive, performing and reflective components.

Отримано 3.04.2016

УДК 316.454.52:159.946.3

Л. І. Березовська
lydunya@gmail.com

ОСОБЛИВОСТІ КОМУНІКАТИВНО-МОВЛЕННЄВОЇ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ

Березовська Л. І. Особливості комунікативно-мовленнєвої підготовки фахівців соціальної сфери. Професійний розвиток особистості майбутнього фахівця соціальної сфери починається у вищому

навчальному закладі, де формуються його професійно значущі якості, творчі здібності, інтереси, потреби, зростає загальний рівень культури. Це підвищує вимоги до навчально-виховного процесу у вищій школі, яка готує спеціаліста як фахівця нової генерації, що відповідає європейському стандарту професійної підготовки.

Одним із напрямів фахової підготовки майбутнього соціального працівника є формування у процесі навчання системи комунікативно-мовленнєвих умінь. Для того щоб сформувати зазначені уміння у майбутніх соціальних працівників викладач має знати й розуміти особистість студента, що допоможе визначити найбільш ефективні прийоми і методи навчання. Тому першим важливим чинником у формуванні комунікативно-мовленнєвих умінь є врахування індивідуально-психологічних особливостей студентів, серед яких провідними ми вважаємо інтелектуальний розвиток, рівень розвитку загальнокомунікативних умінь, позитивне ставлення до навчального процесу, оскільки, навчання повинно відбуватися у формі співробітництва між викладачем та студентом, що досягається завдяки емоційності навчального матеріалу, використанні протягом заняття інноваційних форм роботи, через стимулювання позитивних почуттів, спонукання студентів до самовдосконалення.

Теоретичне осмислення проблеми дало можливість підійти до розуміння комунікативно-мовленнєвих умінь як до інтегративної властивості особистості, комплексу комунікативних дій, заснованих на ґрунтовній теоретичній, практичній та технологічній підготовленості, що дозволяє творчо використовувати комунікативні знання та навички для відбиття й перетворення професійної комунікації.

У фаховій підготовці майбутніх соціальних працівників у педагогічному інституті ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника» формування комунікативно-мовленнєвих умінь вирішується під час опанування студентами курсу «Технології професійного спілкування». Програма курсу розширює уявлення про комунікативну діяльність соціального працівника, допомагає вдосконалити їх комунікативні уміння.

У структурі курсу значне місце відведено комунікативно-мовленнєвим вправам і завданням, які потребують від студентів самоконтролю, оцінювання й уточнення кожної повторюваної дії. Засвоєння дії до рівня правильності засвідчує наявність уміння, а точність і швидкість – сформованість навички.

Ключові слова: професійне становлення майбутнього фахівця соціальної сфери, професійний розвиток, комунікативно-мовленнєва підготовка, комунікативні уміння, мовленнєві вправи і завдання, навчальний процес.

Березовская Л. И. Особенности коммуникативно-речевой подготовки специалистов социальной среды. Профессиональное

развитие личности будущего специалиста социальной среды начинается в высшем учебном заведении, где формируются его профессионально значимые качества, творческие способности, интересы, потребности, растёт общий уровень культуры. Это повышает требования к учебно-воспитательному процессу в высшей школе, которая готовит специалиста нового поколения, что соответствует европейскому стандарту профессиональной подготовки.

Одним из направлений профессиональной подготовки будущего социального работника является формирование в процессе обучения системы коммуникативно-речевых умений. Для того чтобы сформировать указанные умения у будущих социальных работников, преподаватель должен знать и понимать личность студента, что позволит ему определить наиболее эффективные приемы и методы обучения. Поэтому, первым важным фактором в формировании коммуникативно-речевых умений является учет индивидуально-психологических особенностей студентов, среди которых ведущими мы считаем интеллектуальное развитие, уровень развития общекоммуникативных умений, положительное отношение к учебному процессу, поскольку, обучение должно происходить в форме сотрудничества между преподавателем и студентом, что достигается благодаря эмоциональности учебного материала, использованию в течение занятия инновационных форм работы, через стимулирование положительных эмоций, побуждение студентов к самосовершенствованию.

Теоретическое осмысление проблемы позволило подойти к пониманию коммуникативно-речевых умений как комплекса коммуникативных действий, основанных на прочной теоретической, практической и технологической подготовленности, позволяет творчески использовать коммуникативные знания и навыки для отражения и преобразования профессиональной коммуникации.

В профессиональной подготовке будущих социальных работников в педагогическом институте ГВУЗ «Прикарпатский национальный университет имени Василя Стефаника» формирования коммуникативно-речевых умений решается при преподавании студентами курса «Технологии профессионального общения». Программа курса расширяет представление о коммуникативной деятельности будущего социального работника, помогает усовершенствовать их коммуникативные умения.

В структуре курса значительное место отведено коммуникативно-речевым упражнениям и задачам, которые требуют от студентов самоконтроля, оценки и уточнения каждого повторяющегося действия. Усвоения действия до уровня правильности свидетельствует наличие умения, а точность и скорость – сформированность навыков.

Ключевые слова: профессиональное становление будущего специалиста социальной среды, развитие, коммуникативно-речевая подготовка, коммуникативные умения, коммуникативные умения коммуникативные умения, речевые упражнения и задачи, учебный процесс.

Постановка проблеми. Професійне становлення майбутнього фахівця соціальної сфери залежить від розвитку його комунікативних умінь, які слугують основним інструментом подальшої професійної діяльності та визначають її результативність. Від рівня комунікативно-мовленнєвої підготовки залежить його професіоналізм і продуктивність праці. Особливо це стосується фахівців соціальної сфери, основним завданням яких є вміння вирішувати соціальні проблеми, спираючись на майстерність спілкування й співробітництва з різними категоріями населення.

Аналіз останніх досліджень. Аналіз наукових джерел свідчить, що проблема формування комунікативної компетентності була і є предметом дослідження багатьох українських та зарубіжних науковців. Зокрема, у наукових працях учених висвітлені такі аспекти цієї проблеми: шляхи підвищення рівня професійної компетентності фахівців (Л. Карпова, Т. Ковальова, Є. Огарєв, Г. Онкович, М. Чошанов та ін.); методологічні засади ділової комунікації (О. Бодальов, Ю. Жуков, А. Капська, О. Леонтєв, Б. Ломов); співвідношення знань, умінь і навичок у професійній галузі з поняттям професійної компетентності (Н. Кузьміна, А. Маркова, Л. Мітіна, А. Хуторський та ін.); загальнотеоретичні аспекти визначення змісту і структури професійно-комунікативної компетентності фахівців різних галузей (Л. Галікова, Д. Годлевська, Т. Грабой, Н. Доловова, В. Зикова, С. Петрушин, В. Черевко та ін.). Особливості підготовки майбутніх фахівців до професійного спілкування досліджують Т. Алексєєва, Н. Волкова, Л. Дарійчук, В. Пасинок, Л. Савенкова та ін.

Разом із тим аналіз наявних публікацій засвідчує, що чіткого визначення поняття комунікативно-мовленнєва підготовка майбутніх фахівців соціальної сфери досі немає. Різноманітні підходи до трактування цього поняття свідчать про його складність і недостатню дослідженість.

Формулювання мети статті. На основі наявних наукових підходів визначити особливості комунікативно-мовленнєвої підготовки майбутніх фахівців соціальної сфери в умовах навчання у вищому навчальному закладі.

Виклад основного матеріалу дослідження. Професійний розвиток особистості майбутнього фахівця соціальної сфери починається у вищому навчальному закладі, де формуються його професійно значущі якості, творчі здібності, інтереси, потреби, зростає загальний рівень культури. Це підвищує вимоги до навчально-виховного процесу у вищій школі, яка готує спеціаліста як фахівця нової генерації, що відповідає європейському стандарту професійної підготовки.

Одним із напрямів фахової підготовки майбутнього соціального працівника є формування у процесі навчання системи комунікативно-мовленнєвих умінь. Недостатність уваги до формування й удосконалення навичок комунікації в системі педагогічної освіти призводить до того, що студенти обмежуються комунікативними знаннями, отриманими з різних джерел і сфер людського життя. Але цього замало для специфічної

професійної діяльності соціального працівника, коли висуваються високі вимоги до культури професійного спілкування, уміння орієнтуватися в численних комунікативних ситуаціях.

Комунікативна діяльність соціального працівника досліджувалась вченими у різних її аспектах: особливості педагогічного спілкування з клієнтом (А. Капська, О. Кобрій, Г. М'ясоїд, Л. Базілевська), специфіка комунікації в різних видах соціальної практики (Д. Малков, І. Трубавіна, С. Бондар, І. Грига, О. Іванова, Н. Кабаченко, І. Пінчук, Т. Семігіна, Т. Тарта-чник, Г. Бевз, І. Пеша), вирішення конфліктів (Л. Долинська, С. Ставицька, Л. Гавришак, О. Пилипенко, М. Пащенко, В. Андрушко), розвиток професійної культури, дотримання етичних норм (О. Пилипенко, О. Пономаренко, О. Шепель), удосконалення лексико-синтаксичної правильності мовлення (І. Голодненко, О. Федурко), соціальна перцепція у взаємодії з клієнтом (Н. Скотна).

З'ясовано, що на сучасному етапі розвитку освіти утвердження компетентнісної парадигми зумовлює пріоритетність формування комунікативної компетентності у структурі професійної підготовки фахівців соціально-педагогічної сфери (Н. Завіниченко, В. Захаров, Ю. Ємельянов, В. Кан-Калик, Л. Петровська та ін.).

Визначено, що комунікативні уміння є вагомим інструментом соціально-педагогічної взаємодії та розглядаються як складний інтегративний комплекс усвідомлюваних комунікативних дій з метою успішного вирішення соціально-педагогічних завдань (Г. Андреева, І. Зязюн, Л. Петровська, Б. Паригін, С. Максименко та ін.).

Досить часто недоліки в майбутній професійній діяльності зумовлені низьким рівнем сформованості комунікативно-мовленнєвих умінь під час навчання у вищому навчальному закладі. Для того, щоб з'ясувати причини виникнення таких проблем і знати шляхи їх усунення, необхідно всебічно розуміти сам процес формування професійно-комунікативних умінь, зокрема розглянути його з психологічного аспекту.

Для того щоб сформувати зазначені уміння у майбутніх соціальних працівників, викладач має знати й розуміти особистість студента, що допоможе визначити найбільш ефективні прийоми і методи навчання. Тому першим, важливим чинником у формуванні комунікативно-мовленнєвих умінь є врахування індивідуально-психологічних особливостей студентів, серед яких провідним ми вважаємо інтелектуальний розвиток.

Студентство – це особлива соціальна категорія, специфічна спільність людей, організаційно об'єднаних інститутом вищої освіти. Воно включає людей, які цілеспрямовано, систематично оволодівають знаннями і професійними вміннями. Для оволодіння комунікативно-мовленнєвими вміннями важливо також ураховувати рівень розвитку загальнокомунікативних умінь студентів, до яких ми відносимо:

- уміння керувати своєю поведінкою, тобто мати розвинені вольові якості;
- уміння бути спостережливим, уважним, гнучким, толерантним,

відкритим та ін.;

- уміння розуміти, а не тільки бачити, тобто адекватно моделювати особистість свого співрозмовника, його психічний стан, настрій за зовнішніми ознаками;

- уміння оптимально будувати своє мовлення у психологічному плані, тобто вміти спілкуватися;

- уміння вербального й невербального контакту зі співрозмовником.

Урахування всіх зазначених чинників не матиме відповідного ефекту, якщо їх практичне використання в навчальному процесі не буде викликати в кожного студента емоційного задоволення, творчого піднесення. Тому ще однією обов'язковою передумовою формування комунікативно-мовленнєвих умінь є позитивне ставлення студентів до навчального процесу.

Навчання повинно відбуватися у формі співробітництва, оскільки свідомість формується, розвивається й виявляється не тільки в процесі предметної діяльності, а й у спілкуванні. Таке навчання ґрунтується на взаєморозумінні викладача і студента, що досягається завдяки емоційності навчального матеріалу, використання протягом заняття інноваційних форм роботи, через стимулювання позитивних почуттів, спонукування студентів до самовдосконалення.

Вагомим виявилось зауваження, щодо комунікативних умінь К. Абульханової-Славської: «нерозвинуті вчасно комунікативні уміння відображаються на наступних етапах життя особистості у її комунікативній діяльності як неспроможність поєднати свою активність з активністю інших людей. Тому без оволодіння комунікативними вміннями будь-яка діяльність не може бути ефективною» [1, с. 221].

Визначальним моментом розвитку комунікативних умінь виступає мовленнєва діяльність, яка забезпечує процеси сприйняття й породження тексту. Теорію мовленнєвої діяльності розробляли Л. Виготський, М. Жинкін, І. Зимня, О. Леонтьєв, А. Лурія, О. Шахнарович. До цієї проблеми зверталися лінгвісти й лінгводидакти І. Гальперін, О. Гойхман, О. Казарцева, М. Пентилюк, І. Синиця, Л. Щерба та ін.

Мовленнєву діяльність услід за І. Зимньою ми будемо розглядати як «активний, цілеспрямований мотивований предметний процес видачі й отримання сформульованої за допомогою мови думки, інформації, що спрямована на задоволення комунікативно-пізнавальних потреб людини в процесі спілкування [3, с. 72]». М. Пентилюк конкретизує сам процес видачі й отримання інформації, зазначаючи, що він спрямований на сприймання й розуміння мовлення або породження його в усній чи писемній формах [4, с. 34]. Учені виділяють рецептивні, що забезпечують прийом й переробку інформації (слухання й читання), та продуктивні, що орієнтовані на породження інформації (говоріння й письмо), види діяльності, тобто рецептивні та продуктивні види комунікативних умінь і навичок.

Процес розвитку комунікативно-мовленнєвих умінь студентів передбачає в першу чергу сприйняття й розуміння матеріалу під час

лекцій та самостійної роботи з навчальним матеріалом, а процес продукування власних висловлювань відбувається вже після опрацювання цього матеріалу на практичних заняттях.

Теоретичне осмислення проблеми дало можливість підійти до розуміння комунікативно-мовленнєвих умінь як до інтегрованої властивості особистості, комплексу комунікативних дій, заснованих на ґрунтовній теоретичній, практичній та технологічній підготовленості, що дозволяє творчо використовувати комунікативні знання та навички для відбиття й перетворення професійної комунікації.

У фаховій підготовці майбутніх соціальних працівників у педагогічному інституті ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника» формування комунікативно-мовленнєвих умінь вирішується під час опанування студентами курсу «Технології професійного спілкування». Програма курсу розширює уявлення про комунікативну діяльність соціального працівника, допомагає вдосконалити їх комунікативні уміння. Курс тісно пов'язаний із мовою, педагогікою, загальною і віковою психологією, етикою, естетикою, риторикою. Програма курсу спрямована на формування наступних умінь і навичок:

- озброєння студентів теоретичними знаннями про фахове спілкування, його етапи й роль у професійній діяльності;
- ознайомлення з особливостями спілкування у конфліктних ситуаціях та прийомами виходу з них;
- формування у студентів системного підходу до професійного спілкування соціального працівника;
- застосування отриманих знань і вмінь у складних умовах соціально-педагогічної діяльності.

У структурі курсу значне місце відведено комунікативно-мовленнєвим вправам і завданням, які потребують від студентів самоконтролю, оцінювання й уточнення кожної повторюваної дії. Засвоєння дії до рівня правильності засвідчує наявність уміння, а точність і швидкість – сформованість навички.

Серед комунікативно-мовленнєвих вправ використовуємо ділові та сюжетно-рольові ігри, де студенти мають змогу приміряти на себе професійні ролі соціального працівника (консультант, медіатор (захисник, адвокат), аніматор, працівник з превенції, посередник, соціальний промоутер). Викладач разом зі студентами розподіляє ролі, роздає індивідуальні завдання, що стосуються збору інформації, аналізу різних аспектів проблеми, підготовки повідомлення. В ході таких ігор студенти закріплюють навички ділового спілкування, вчать доводити й обґрунтовувати свою точку зору стосовно прийняття певного рішення, досягати взаєморозуміння, користуватися відповідними мовленнєвими формами і лексичними одиницями, що впливають на емоційно-експресивний стан клієнта. В основі таких вправ – аналіз реальної події, дій героїв, прийняття певного рішення та відповідальності з позиції особи, яка приймає рішення. Ігровий характер сприяє створенню на

заняттях атмосфери внутрішнього комфорту, невимушеності, природності, їх емоційна забарвленість дає можливість професійно-мовленнєвого розвитку студентів, розкриває потенціал кожного зокрема.

Окрім ігор, на практичних заняттях використовуємо також такі інтегративні методи роботи як групова дискусія, обговорення проблемних ситуацій, що дозволяє студентам правильно формулювати свої думки, відстоювати й обґрунтовувати стратегію власної поведінки.

Для успішного формування комунікативно-мовленнєвих умінь ми детально аналізували результати кожного завдання, звертали увагу не лише на правильність його виконання, але і на форму побудови висловлювання, використання засобів мовної виразності, правильне використання логічних наголосів і пауз, взаємо відповідність між змістом і тональністю, між словами, жестами та мімікою.

Невід'ємною складовою формування комунікативно-мовленнєвих умінь студентів була організація тренінгів. У процесі проведення тренінгів основні зусилля спрямовувались на: поглиблення рефлексії; досягнення повної взаємоповаги та довірливості між усіма учасниками групи; забезпечення умов для взаєморозуміння респондентів під час практичних заняттях, що дозволяло їм відчувати власну причетність до спільної справи. Завдання і процедури добирались таким чином, щоб їх зміст і спрямованість були адекватними до вимог навчальної програми і мети дослідження.

Окремо використовуємо вправи, спрямовані на подолання бар'єрів у спілкуванні. Найтипівішими бар'єрами у спілкуванні, згідно з проведеним опитуванням серед студентів, майбутніх соціальних працівників, є: невміння поводитися в незвичній ситуації, страх бути незрозумілим, несприйнятим, замкнутість, сором'язливість, невпевненість у собі, невміння висловити думку, страх публічного мовлення, понятійний бар'єр тощо.

Таким чином, ми приходимо до висновку: означений процес не відбувається автоматично у міру засвоєння студентами відповідних знань. Необхідно спеціально організовувати навчально-педагогічну діяльність, суть якої полягає в тому, щоб перевести набуті студентами теоретичні знання у площину практичної реалізації, у власний метод продуктивної дії у майбутній професійній діяльності.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Перспективи подальшого дослідження вбачаємо в розробці структури комунікативно-мовленнєвої підготовки майбутніх фахівців соціальної сфери.

Список використаних джерел

1. Абульханова-Славская К. А. Деятельность и психология личности / К. А. Абульханова-Славская. – М.: Наука, 1980. – 336 с.
2. Волкова Н. П. Компетентність у здійсненні професійної комунікації майбутнього соціального педагога / Н. П. Волкова, В. А. Полторак // Вісник Дніпропетровського університету імені Альфреда Нобеля. Серія Педагогіка і Психологія. Педагогічні науки. – 2014. – № 2 (8). – С. 31-36.

3. Зимняя И. А. Педагогическая мотивация / И. А. Зимняя. – Ростов-на-Дону : Феникс, 1997. – 480 с.
4. Методика навчання української мови в середніх освітніх закладах / [С. О. Караман, О. В. Караман, О. М. Горошкіна та ін. ; за ред. М. І. Пентиліук]. – К. : Ленвіт, 2009. – 400 с.

Spisok vikoristanih dzherel

1. Abul'hanova-Slavskaya K. A. Deyatel'nost' i psihologiya lichnosti / Abul'hanova-Slavskaya K. A. – М. : Nauka, 1980. – 336 s.
2. Volkova N.P. Kompetentnist' u zdiysnenni profesijnoi komunikacii majbutn'ogo social'nogo pedagoga / N. P. Volkova, V. A. Poltorak //Visnik Dnipropetrovs'kogo universitetu imeni Al'freda Nobelya. Seriya Pedagogika i Psihologiya. Pedagogichni nauki. – 2014. – № 2 (8). S. 31-36.
3. Zimnyaya I. A. Pedagogicheskaya motivaciya / I. A. Zimnyaya. – Rostov-na-Donu : Feniks, 1997. – 480 s.
4. Metodika navchannya ukraïns'koï movi v serednih osvithih zakladah / [S. O. Karaman, O. V. Karaman, O. M. Goroshkina ta in. ; za red. M. I. Pentilyuk]. – K. : Lenvit, 2009. – 400 s.

Berezovska L. I. The features of communicative speech training of specialists of social sphere. Professional development of personality of future professional of social sphere begins in high school, where his professional and creative abilities, interests, needs are formed, increase the general level of culture. These increase the demands on the educational process in high school, which trains professional specialists as a new generation that meets the European standard of training.

One of the areas of professional training of future social worker is forming in learning system communicatively-speech abilities. In order to create these skills in the future social workers, teacher should know and understand the personality of the student, to help determine the most effective techniques and teaching methods. Therefore, the first important factor in the formation of communicative language skills is the consideration of individual psychological characteristics of students, including leading, we believe intellectual development, the development of general communicative skills, a positive attitude to the educational process, whereas training should take the form of cooperation between teachers and students, achieved through emotion educational material for classes use innovative forms of work, by stimulating positive feelings, encouraging students to self-improvement.

Theoretical understanding of the problem made it possible to come to an understanding of communicative language skills as integrative characteristics of the individual, complex communicative action based on solid theoretical, practical and technological readiness, allowing creative use of communication skills and knowledge to reflection and transformation of professional communication.

In the professional training of future social workers in the pedagogical institute VSPNU "Carpathian National University named after V. Stefanik"

formation of communicative language skills solved during mastering by students of the course "Technology Professional Communication" The course extends the idea of communicating of social worker, helping to improve their communication skills.

The structure of the course devoted considerable space to communicative speech exercises and tasks that require students to self-evaluation and refinement of each recurring actions. The acquisition of up correctness of certifying skills availability and accuracy and speed – formation skills.

Key words: professional formation of the future expert of social sphere, professional development, communicative and speech training, communication skills, speech exercises and tasks the learning process.

Отримано 11.05.2016

УДК: 364-322

Ю. Л. Бриндіков
bryndik@i.ua

ВОЛОНТЕРСТВО ЯК ЕЛЕМЕНТ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ

Бриндіков Ю. Л. Волонтерство як елемент соціальної роботи. У дослідженні висвітлено сутність та принципи волонтерської роботи як багатовекторної діяльності, спрямованої на соціальну підтримку вразливих верств населення. Волонтерську роботу ототожнено із благодійницькою діяльністю, оскільки зміст цих понять співпадає.

Взято до уваги роботи українських та зарубіжних науковців, які долучались до питань з'ясування змісту волонтерської роботи, менеджменту волонтерської роботи та причин, які спонукають людей до волонтерства.

Продемонстровано генезу волонтерської діяльності як невід'ємного елемента соціальної роботи та соціальної політики в Україні. Висвітлено перші форми соціальної допомоги, перехід до державної системи захисту нужденних, домінування держави в системі допомоги і захисту різних соціальних груп населення, професійний розвиток соціальної роботи та волонтерства.

Розкрито класичні та нові типи волонтерів та волонтерської діяльності. Зроблено акцент на сімейному та подійному волонтерстві, волонтерстві пенсіонерів, віртуальному, міжнародному та інклюзивному волонтерстві як таких, що тільки починають розвиватись в Україні або й зовсім невідомі на теренах нашої держави.

Висвітлено нормативно-правові документи, які вказують напрями волонтерської діяльності, описують особливості правового статусу волонтерів та діяльності волонтерської організації, вказуються права та